

سہمی برای
شکوفاے

غلامعلی نعیم آبادی

خمس

www.ketab.ir

عنوان و نام پدیدآور: خمس سهمی برای شکوفایی / غلامعلی نعیم آبادی

مشخصات نشر: قم: سروش نعیم، ۱۳۹۴.

مشخصات ظاهری: ۱۸۰ صفحه.

وضعیت فهرست نویسی: فبا.

یادداشت: کتابنامه: ص ۱۶۹-۱۷۲؛ همچنین به صورت زیرنویس.

موضوع: خمس - فتاوا، موضوع: خمس - جنبه های قرآنی، موضوع: خمس - احادیث.

رده بندی کنگره: ۱۳۹۴ خ ۸ ن ۶/۱۸۸ BP

رده بندی دیویی: ۳۵۶/۳۹۷

شماره کتابشناسی ملی: ۳۹۳۲۵۷۸

خمس سهمی برای شکوفایی

■ نویسنده: غلامعلی نعیم آبادی

■ به اهتمام: محمدرضا نعیم آبادی و علی خلیلی

■ ویراستار: سجاد سرگلی

■ طراح گرافیک: استاد مسعود نجابتی

■ ناشر: سروش نعیم

■ چاپ و صحافی: گلها

■ نوبت و سال چاپ: اول، زمستان ۱۳۹۴

■ شمارگان: ۵۰۰

■ قیمت: ۹۵۰۰ تومان

■ شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۹۲۳۲۱-۱-۹

تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۰۱۳۹۳۱۷۱ - ۳۲۸۵۹۴۵۹ - ۳۲۸۵۹۴۶۲ (۰۲۵)

پایگاه اینترنتی: www.sorushnaeima.ir

تمامی حقوق این اثر محفوظ است.

فهرست مطالب

۹	مقدمه
	فصل اول: خمس در قرآن و روایات
۲۱	گفتار اول: صریح‌ترین آیه درباره خمس
۲۵	معنای غنیمت
۲۶	۱. معنای لغوی غنیمت
۲۸	۲. غنیمت از نگاه اهل سنت و اهل بیت
۳۰	اهل سنت و معنای غنیمت
۳۰	الف) دیدگاه ابن حزم اندلسی
۳۲	ب) دیدگاه سید سابق
۳۳	ج) دیدگاه قرطبی
۳۵	گفتار دوم: آیاتی دیگر درباره خمس
۳۷	آیات سورة واللیل
۳۷	شان نزول آیات
۴۳	سورة مطففین
۴۴	مطففین و خمس
۴۵	سورة فجر
۴۵	سورة مدثر

۶ ■ خمس، سهمی برای شکوفایی

۴۷	گفتار سوم: خمس در روایات
۴۷	ساده‌ترین راه ورود به جهنم
۴۷	برکات خمس در کلام امام موسی بن جعفر علیه السلام
۵۰	۱. پرداخت حق خداوند
۵۰	بانوی نیشابوری و پرداخت حق خدا
۵۳	۲. افزایش اموال
۵۳	۳. پاک و حلال شدن اموال
۵۴	۴. تحقق وعده‌های خدا
۵۵	۵. پیشگیری از ضرر و زیان
۵۷	حق ائمه علیهم السلام
۵۷	ترید و فروش حلال
۵۸	امتحان قلب
۵۹	دشمنی با امام عزیز الله
۶۳	خلاصه فصل

فصل دوم: فلسفه آثار خمس

۶۷	گفتار اول: فلسفه خمس
۶۷	الف) مدیریت سرمایه و ثروت در جامعه
۶۷	اسلام و ثروت
۶۹	فخر فروشی به اموال زیاد
۷۰	انحصاری نشدن سرمایه در جامعه
۷۲	قانون اساسی و ثروت
۷۳	گذری بر اقتصاد اسلامی
۷۷	نقش تعاونی‌ها در حل مشکلات اقتصادی
۷۹	ب) زدودن فقر
۸۰	فقر از دیدگاه اسلام

فهرست مطالب ■ ۷

۸۲	روزی فقرا در اموال ثروتمندان
۸۴	بی توجهی ثروتمندان عامل فقر جامعه
۸۵	تناسب سهم خمس با میزان فقر
۸۵	زنگ خطر برای ثروتمندان
۸۷	نامه به امام رضا علیه السلام
۹۱	گفتار دوم: آثار خمس
۹۱	ترویج دین
۹۷	تأمین سادات نیازمند
۹۸	تأمین آبروی اهل بیت علیهم السلام و شیعه
۱۰۲	بهره بردن از دعای اهل بیت علیهم السلام
۱۰۳	گشایش رزق و روزی
۱۰۵	بخشش گناهان
۱۰۷	خمس اندوخته‌ای برای قیامت
۱۰۷	حلال شدن مال
۱۰۸	وفای به عهد الهی
۱۱۰	ما شیعه‌ علی علیه السلام هستیم!
۱۱۳	خمس برای ائمه علیهم السلام و ائمه علیهم السلام برای خمس
۱۱۶	گفتار سوم: آثار نپرداختن خمس
۱۱۶	بطلان خرید و فروش
۱۱۸	خدا عذر کسی که خمس نمی دهد را نمی پذیرد
۱۱۸	خلاصه فصل

فصل سوم: احکام خمس

۱۲۵	خمس را به چه کسانی بپردازیم؟
۱۲۷	خمس برای چه کسانی است؟
۱۲۸	سادات چه کسانی هستند؟

۸ ■ خمس، سهمی برای شکوفایی

۱۲۹	نیاز سادات، شرط پرداخت خمس
۱۲۹	ذوی القربی از نظر اهل سنت
۱۳۱	موارد خمس
۱۳۲	اضافه درآمد سالانه (مازاد بر مؤونه)
۱۳۳	تعیین سال خمس
۱۳۴	چه کسانی باید خمس بپردازند؟
۱۳۶	مال حلال مخلوط به حرام
۱۳۷	چگونه مال حلال مخلوط به حرام را پاک کنیم؟
۱۴۳	دستگردان یا پرداخت اقساطی خمس
۱۴۵	محل پرداخت خمس
۱۴۷	مالیات یا خمس؟
۱۵۸	خلاصه فصل
۱۶۱	خاتمه
۱۶۹	منابع
۱۷۵	نهایه آیات
۱۷۶	نهایه روایات
۱۷۸	نهایه اشخاص
۱۸۰	نهایه مکان‌ها

مقدمه

خمس یکی از فریضه‌های بزرگ الهی و از فروع دین اسلام است که نقش مهمی در تهذیب روحی فرد از یک‌سو و پشتیبانی امور دینی و حاکمیت اسلام از سوی دیگر دارد. اصل این تکلیف الهی مورد پذیرش عموم مسلمین است و ادای آن بر هر شخص دینداری، با استطاعت و شرایطی، واجب است. حکم وجوب خمس صراحتاً در قرآن آمده است. علاوه بر قرآن، اوصیای الهی نیز حکم آن را در بیانات خود آورده‌اند. توجه قرآن به خمس نشان‌دهنده الهی بودن آن و همچنین یکم از راهبردهایی است که قرآن برای بهتر زیستن انسان بیان کرده است. فرد مکلف با پرداخت خمس انبوه بیماری‌های روحی همچون بخل، طمع و مال‌دوستی را از خود دور کرده و قلب خویش را آماده پذیرش معارف و حیانی می‌کند. او با این عمل عبادی و مالی، خود را نسبت به سرنوشت دین و جامعه مسئول می‌داند و بدین طریق، سهم خود را در جهت ترویج آموزه‌های اهل بیت (علیهم‌السلام) ادا می‌کند و موجب رشد و توسعه علم و فرهنگ در جامعه می‌شود. چنین رفتاری هنگامی که به قصد قربت انجام می‌شود، فرد را

عمیقاً با مباحث معنوی درگیر می‌کند و او شادمان از اینکه تکلیف خویش را نسبت به خدای خویش و اهل بیت پیامبر ﷺ انجام داده است، به‌سوی حیاتی نورانی رهنمون می‌شود.

خمس علاوه بر اینکه بر افراد تأثیر عمیقی می‌گذارد، نقش بسیار سازنده‌ای در ابعاد اجتماعی دارد. تعلق خمس به خدا، رسول و ذوی‌القربی از یک‌سو و همچنین یتیم، مسکین و درراه‌مانده از سوی دیگر، جهت‌گیری حکیمانه‌ای را نشان می‌دهد که با آن می‌توان اهداف عالی دینی را در جامعه سازمان‌دهی کرد. خمس شکاف طبقاتی را ترمیم می‌کند، از اقشار آسیب‌پذیر جامعه حمایت و پشتیبانی کرده از بروز ناهنجاری‌های اجتماعی و فرهنگی در جامعه پیشگیری می‌کند. به دیگر سخن، چنین شیوه‌ای راه‌حل مطمئنی است که می‌تواند از افزایش بزهکاری‌ها در جامعه جلوگیری کند. بدیهی است چنین روشی موافق با عقل و حکمت در اداره جامعه است و همچنین هزینه‌های مالی و انسانی را به‌صورت چشمگیری کاهش می‌دهد. پس گزاف نخواهد بود اگر بگوییم هرچه میزان پرداخت خمس از سوی مکلفان بیشتر باشد، سلامتی آن جامعه نیز افزایش خواهد یافت. تحقیقات نشان داده است، در جوامعی که غالب مردم به انجام تکالیف دینی اهمیت می‌دهند، خمس و زکات می‌پردازند و نماز و روزه را به‌پا می‌دارند، آمار جرم و جنایت و حتی زندانیان، بسیار کمتر از سایر جوامعی است که مردمش به انجام تکالیف دینی کم‌توجه هستند. کارآمدی و گستره این تکلیف واجب دینی، صرفاً به زمینه‌های فوق محدود نمی‌شود؛ بلکه تأثیر آن در ابعاد فرهنگی به‌قدری گسترده است که می‌توان گفت، امروزه بخش قابل توجهی

از میراث فرهنگ دینی - در قالب بناهای شکوهمند تاریخی از قبیل ساخت مساجد، حوزه‌های علمیه و سایر بناهای تاریخی و یا تدوین و تألیف کتاب‌های مفصل و مهم علمی، احداث کتابخانه‌های عظیم و در یک کلام ترویج فرهنگ غنی شیعی - از این عمل عبادی و مالی حاصل شده است.

بر این اساس می‌توان گفت، خمس ابعاد مختلف جامعه را شکوفا می‌کند. این مسئله زمانی خود را بیشتر نمایان می‌سازد که جامعه از ضعف حاکمیت نیز رنج ببرد؛ یا قدرتی حاکم باشد که مخالف دین و ارزش‌های روحانی است و یا حداقل چندان اعتقادی به تأثیر و نقش دین در تحولات سیاسی اجتماعی و نهایتاً شکوفایی جامعه نداشته باشد. علاوه بر آن نیز خمس چهره زشت فقر را از جامعه می‌زداید، امید به زندگی را به افراد ناتوان و مسکین و کسانی که هیچ پناه و پشتیبانی ندارند، افزای می‌دهد و همچنین منبع محکمی برای حفظ و تکریم ارزش‌های اسلامی و انسانی و صیانت از اهل بیت علیهم‌السلام و سنت رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم خواهد بود. روشن است که نتیجه این عمل عبادی و مالی در شکفتن جوانه‌های امید و همچنین شکوفایی اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی، نه صرفاً در زمان حاکمیت دین، نقش بسیار مؤثری خواهد داشت. از این رو، عنوان کتاب حاضر را «خمس، سهمی برای شکوفایی» گذاشیم که این عنوان اعتقاد نگارنده را، در اثرگذاری خمس در شکوفایی ابعاد مختلف جامعه، نشان می‌دهد.

مسئله‌ای که در این نوشتار تلاش می‌کنیم به آن پاسخ دهیم، بررسی جایگاه خمس در دین اسلام است. به بیان دیگر می‌خواهیم بدانیم که چرا خمس واجب است و چه جایگاهی

در قرآن دارد؟ ائمه اطهار علیهم السلام به چه بیانی این واجب الهی را تبیین فرموده‌اند؟ و در آینه کلام ایشان، خمس چه تأثیری بر فرد و اجتماع دارد؟

با توجه به اینکه خمس بر مکلفان واجب است، افزایش آگاهی احاد جامعه، نسبت به این حکم شرعی نیز، لازم و ضروری است. در نتیجه، برای اینکه جامعه از منافع ادای واجب خمس بهره‌مند شود، ضرورت تألیف چنین کتابی آشکار می‌شود.

لازم است پیش از ورود به مطالب اصلی کتاب، تاریخچه مختصری از پرداخت خمس برای خوانندگان محترم بیان کنیم. مسئله خمس در زمان حیات رسول خدا صلی الله علیه و آله، با نزول آیه ۴۱ سورة انفال، تشریح شد. این آیه در سال دوم هجرت و پس از جنگ بدر بر مسلمانان نازل شد. پس از رحلت رسول اکرم صلی الله علیه و آله، درباره تفسیر این مفهوم از دو جهت اختلاف پدید آمد؛ اختلاف اول، درباره منابع خمس بود و اینکه آیا خمس صرفاً شامل غنیمت جنگی می‌شود و یا همه درآمد را دربر می‌گیرد. در این مقطع زمانی، پیروان اهل بیت و اژه عَنْهُمْ در آیه فوق الذکر را به هر نوع درآمدی تفسیر می‌کردند، اما اهل سنت کلمه فوق را فقط به غنائم جنگی اختصاص می‌دادند.

دومین اختلاف، پیرامون توزیع خمس یا موارد مصرف آن بود؛ از دیدگاه اکثر علمای شیعه، سهم خدا، پیامبر و ذوی القربی به اهل بیت پیامبر علیهم السلام می‌رسد و سه سهم دیگر آن به یتیمان، ینوایان و در راه ماندگان از خاندان بنی هاشم تعلق می‌گیرد. در مقابل، گروهی از عالمان اهل سنت اعتقاد دارند که سهم رسول خدا صلی الله علیه و آله و ذوی القربی برای کمک به اسلام است و گروهی دیگر از عالمان

آن‌ها این دو سهم را از منابع مالی حاکم مسلمین می‌دانند؛ بنابراین، برای اهل بیت پیامبر ﷺ سهمی از خمس در نظر نگرفته‌اند.

این اختلاف سبب شد تا خمس در زمان برخی از خلفاء، به ذوی القربی و بنی‌هاشم پرداخت نشود، اما تأکید ائمه علیهم‌السلام، بر اساس دستور قرآن این بود که خمس باید به واجدین شرایط پرداخت شود، بر همین اساس، از اقصی نقاط قلمرو پهناور اسلامی، شیعیان خمس را به‌دست ائمه علیهم‌السلام می‌رساندند و بدین طریق، تکلیف واجب شرعی خود را ادا می‌کردند. از سوی دیگر، پرسش مردم از اثره علیهم‌السلام درباره خمس، بحث‌های مختلفی را در این حوزه پدید آورد. امری که، احادیث بسیاری درباره منبع خمس و نحوه توزیع آن به‌دست رسیده است که برخی از آن‌ها فلسفه خمس را بر شمرده‌اند و فواید پرداخت خمس را برای فرد و جامعه تشریح کرده‌اند.

این روند تا غیبت صغری و پس از آن تا ابتدای غیبت کبری ادامه داشت. در زمان غیبت کبری، که ثواب اربعه دیگر در قید حیات نبودند، پرسش‌های مختلفی برای مردمان ایجاد شد؛ از این‌رو، علمای بزرگ اسلام، در این شرایط، به شیعیان آگاهی دادند. همچنین ایشان، به عنوان نمایان عام امام غائبه و کفیل شدند تا خمس را دریافت و آن را نیز بر اساس سهم امام و سهم سادات توزیع کنند.

فقها به پشتوانه این فریضه مالی توانستند حوزه‌های علمیه را تأسیس کنند و بدین طریق، اولاً موجودیت و هویت شیعه را حفظ کردند و ثانیاً استقلال حوزه‌های علمیه را از تندباد حوادث مصون داشتند تا میراث عظیم علمی، فرهنگی شیعه نابود نشود. بدین

ترتیب بود که با وجود ظلم‌های فراوان و محدودیت‌های زیاد، فرهنگ شیعی روزبه‌روز گسترش یافت.

امروزه نیز، مراجع محترم تقلید با استفاده از منابع خمس، هم حوزه‌های علمیه را اداره می‌کنند، هم به تهذیب و تربیت طلاب علوم دینی مشغول هستند و هم به شکل‌های مختلف، به فقرا، سادات و امور عام‌المنفعه توجه دارند. در دنیای کنونی، به آموزه‌های اهل بیت (علیهم‌السلام) را ملحدان و سکولارها از یک‌سو و گروه‌های تندرو و افراطی و هابی از سوی دیگر، در معرض هجوم قرار داده‌اند، به‌راستی چه چیزی می‌تواند با این‌گونه موارد مقابله کند؟

با بررسی مقتضی می‌توان دریافت که بخش زیادی از جامعه به هر دلیلی خمس پرداخت نمی‌کنند و روشن است که اگر مکلفان در ادای این واجب الهی تاخیر کنند، جامعه از فواید بی‌شمار آن بهره‌افری خواهد برد و رستای الهی و اهل بیت (علیهم‌السلام) را نیز به دنبال خواهد داشت.

اولین قدم برای ایجاد جامعه‌ای پیشرو، ممتاز و با فضیلت، افزایش آگاهی افراد آن جامعه است. آگاهی بخشی و روشنگری تأثیر بسزایی در اقناع مکلفان برای انجام واجبات الهی خواهد داشت. این حرکت فرهنگی با همت و توجه علما، نویسندگان، هنرمندان و فرهیختگان جامعه، در قالب کتاب، سخنرانی، فیلم و... امکان‌پذیر خواهد بود. تألیف کتاب «خمس سهمی برای شکوفایی» نیز قدمی کوچک است که در راستای تحقق آرمان یادشده، یعنی آگاهی‌بخشی جامعه، صورت پذیرفته است.

این کتاب در سه فصل تنظیم شده است؛ در فصل اول، آیات و

روایات خمس بررسی می‌شود که شامل سه گفتار است. در فصل دوم، فلسفه و آثار خمس مورد بررسی قرار می‌گیرد که دارای دو گفتار است و بحث‌های جالبی در رابطه با فقر و ثروت با استفاده از آموزه‌های دینی مطرح می‌شود. فصل سوم هم به احکام خمس اختصاص یافته است؛ در این بخش، برخی از مفاهیم، مانند مفهوم ذوی‌التربی و سادات بیان شده است و در انتها، به دو شبهه مهم در مورد خمس پاسخ داده می‌شود.

در پایان، به خود لازم می‌دانم که از تلاش وافر مدیر محترم و نیز محققان توانمند مؤسسهٔ سروش نعیما و سایر عزیزانی که این کتاب را تدوین و آماده‌نشر نمودند؛ تشکر ویژه‌نمایم. همچنین از خوانندگان محترم تقاضا دارم با ارائهٔ نقطه‌نظرات عالمانهٔ خویش سهمی ارزنده در افزایش کیفیت این اثر داشته باشند.

پاییز ۱۳۹۴ غلامعلی نعیم آبادی